

M. G. H.

ANMÄRKNINGAR

MINERALOGISKE och OECONOMISKE

OM

DEMANTERS

RÄTTA ART och BESKAFFENHET.

*Med PHILOSOPH. FACULT. samtycke vid
KONGL. ACADEMIEN i ÅBO.*

UNDER

**HERR PEHR ADRIAN
GADDS**

Chemie PROFESSOR, Plantage DIRECTEUR i Finland;
RIDDARE af KONGL. WASA ORDEN samt LEDAMOT
af KONGL. Sv. Vett. ACADEMIEN, så ock nu varande
RECTOR MAGNIFICI

INSEENDE,

Utgifne och Försvarade

AF

FRIEDRICH DICKMAN

V. D. M.

i ÅBO ACAD. Öfre LÄRO - SAL den Maji 1775.

Å B O,

Tryckt hos JOHAN CHRISTOPHER FRENCKELL.

Stultitiam patiuntur opes.

§. I.

I bland Sten Rikets ämnen anses väl ädla stenar och i synnerhet Demanter för de måst högst skattbare; men skulle man få afmätta deras värde, efter den värkelige nytta, de göra mensklighet, eller det biträde hvarmed de understödja menskior vid enskilda och allmena behof i borgelig sammanlefnad, vore det skjälilig anledning, at mycket pruta af deras värde.

At se och få åga en stenbit, omgifven med fällsynt ymnigt ljus och klarhet, detta har måst äggat och retat meniskliga säsångan, at framför annan nyttig ågendom, uphöja ädla stenar til et utmärkt högt värde. Huru många millioner millioner redbara peningar användes icke ännu årligen ifrån Europa til Demanters uphandling ifrån Indien? Til hvad dyrt pris kjøpas de icke? Å at Rosenstens Demanter af en karats vikt icke kan fås under 100:de Riks Daler och en Brillant ej under 130, (a) samt anses Demanter af 100 Karats vikt, altid upväga 4000 pund Sterlings värde (b?) med hvad möda, arbete och nymårksamhet efterletas och uppsökes icke dessa glittrande stenbitar, ån ur grus och bårgens klyfter, ån ur jordenes djup? huru stor myckenhet menskior tilhållas icke, i nakenhet, fattidom, och elände, af Idianiske små kungarne, at arbeta i Demantgrufvor, samt föregifves det, at vid en enda i *Golkonda*, mera ån 60000 menskior lysellåttas under största tråldom med arbete (c)? Hvad för svårt och laggrant arbete använder icke konsten genom slipning på dessa stensårfvors föråling? huru stora och

och mångahanda misstag ske icke vid Demanters värdering, och ån allmennare är den flård, som vid deras försälgning sig plågar insmyga?

Almenheten torde altså det ej mindre gagna än roa, at utaf de naturkunnigas rön och upptäkter, både få närmare ljus om Demanters rätta art och egenskaper, som och at blifva underrättad i hvad måhn, man är stånd at skilja de åkta ifrån dem som igenom konstens åtgjård blifvit eftergjorde. Huru vida efterföljande strödda anmärkningar til främjande af denna affikt kunna något bidraga, det underställes den Gunst. Läsarens bevägna omdöme.

(a) J. G. Wallerii mineralogie pag. 127. En karat gjør vid pass en aderton del af en Ducas tyngd eller 4 afs.

(b) David Jefferies Treatise on Demant, Tab. 24.

(c) Johan Hubners natur kunstund Bergverks Lexicon pag. 661.

§. 2.

Almännaft och til största myckenhet har naturen gjordt nederlag af de bästa Ostindiska Demanter, i Konunga Riket *Mogul* samt på andra orter i Ostindien; De ryktbaraste ställen, åro *Visapur* och *Golconda* af hvilka den förra grufvan är 250 och den senare 170 År gammal.

Demant Grufvorne i *Bengala* anses för de ålsta (a) I Konungariket *Bisnager* och på ön *Borneo*, halfön *Ma-laacca* fines åfven en myckenhet Demanter, som och up-på fasta landet af Indien ymse sidor om floden *Ganges*; J början af detta Seculo funno Portugiserne en myckenhet Demanter i *Brasilien* uti sand vid några floder och ålfvar. Arabiske och Macedoniske Demanter påstås åtfölja Guldmalms gångarne (b). De Occidentaliske eller Europeiske Demanter gifva mycket efter de Ostindiske i hårdhet och klarhet; men så åro de dock vackra och

skattbara, samt angripas de ganska ringa af den bästa Engelska fihl. J sig sjelf äro de föga annat än hårda vålartade Qvarts Crystaller, samt fins af detta slaget, de Ungerske, Bömiske och Bristoller Demanter ej stort sämre än de Egyptiska (c) de fås vid floder i sand och i en moaktig jord, såsom vid *Renströmmen* (d); vid *aubonne* i Schveitz (e). vid *Helmstadt* i en hvit sand, som och i sandiga åkerfält hvilka äro belägna på de så kallade *Lerchen* och *Kesselbergen* i negden af *Erfurt* (f). Likaledes har man funnit dyslika Demanter i Spanien vid *Cartbagena*, och uti Polen, i Carpatiske bergen.

(a) *Hubner* Libr eitt. pag. 561

(b) G. C. *Bohns* neueröfnete Waaren lager.

(c) *Wihl Baumers* natur gesicikte des mineral reichs i Theil pag. 228 § 10.

(d) *Hamburgiske* magazin 8 Band pag. 473.

(e) *Bertrand eslai* sur les usages des montagnes pag. 30.

(f) *Baumer* Libr Cil, pag. 229.

§ 3.

Demant Grufvornes rätta art och beskaffenhet har ingen Europe rått haft tillfälle at bese och granska. En *Tavernier*, Riddaren *Baillou* (a) samt en *Robert Dinglay* och Grefven *Marshall* i Engelska transactionerna, hafva vål lämnat några beskrifningar på dem: men som de icke varit understödda af nödig mineralogisk kunskap, gifva deras upgifter ännu icke mycket ljus i denne omständighet. Af Herr *Marshall*s underrättelser om Demant Grufvorna i *Golconda* och *Visapur*, vil man anmärka något.

Demant Grufvan som på Persiska kallas *Couloure*: eller efter landets eget Språk *Gani*, har varit den Första som blifvit öpnad i *Golconda*. Demanterna finnas här icke i fast bärge, som består af stående eller fallande gångar,

utan

utan åro de gemenligen kringströdde i jordbåddar, upfylde med små kisel, och som består af gul, imoblandad kisel sand. Upp i dagen, och til tre famnars djup fins Demanter sparsamt, och får man ofta til en fjerdedels mår-
gon land upkafta jord, utan at finna någon; men på större djup träffas Demanterne allmännare: Förutan skjöna och klara Demanter, förkomma ock de som efter jordartens beskaffenhet åga en gul, brun eller annan färg. De större åro i allmänhet ifrån femton til tjugu Karats vigt, ehuru man ock funnit där Demanter af sextio til tvåhundra Karater. I Grufvorna vid *Codavilik, Malabar* och *Currure* finnas ej Demanter förån på fyra famnars djup, samt ligga de där i en rödaktig eller Pomerantz färgad jordart. Bestå ofta af en redig Crysfallisk skapnad, som omgifves af en blekgrön skinande hinna. Demanter ifrån Grufvan vid *Gazerpoli* icke långt ifrån *Raal Conda* åro stora och af de klaraste; de sitta i fast klyft, samt kunna slipas ej med annat än den stenart, som i Grufvan utgör deras *Matrix*. I *Comariska* bergen uti Indien, har man och Demant Grufvor, men de hafva ej nog ljus och klarhet, utan hysa en gul eller ock svartaktig färg.

Demant Grufvorne vid *Vaszergerre* och *Muddemurg* åro af de ordentligaste och måst vidsträkt. Desse finnas på några orter, igenom fasta och hårda hellebergen vara upgräfne til fiorton och femton famnars djup. Gruföppningen görs icke öfver två eller tre alnar bred, samt i början ej djupare än til fem och sex fot; denna öppning finnes gemenligen upgräfven igenom en hård hvit bergart, samt tager därpå emot en stenbådd, med en Mineralisk vittring, hvilken liknar gångsten i våra järnmalmns Grufvor. När denna håla i berget år färdig, fylles den med trådstockar och allabanda eld fängt virke, hvilka itändas.

Sedan detta brunnit två eller tre dagar, så at grufhålan väl blifvit uphettad, slår man kalt vaten deruti, och således beredes medelst en *calcinatio extindoria* den malmhaltiga stenbådden til lös och lucker, at sten des bättre däruti sedan kan uphuggas. Denna järnhaltiga malmgång, är sållan öfver fem a lex fots måktighet, hvarunder sedan yppar sig et jordvarf, hvaruti de bästa Demanterne finnas kringströdde. En och annan gång kunna Demanter ock träffas i den Mineraliska malmgången, äfven som ock fasthåftade vid andra större stenar: men måst ligga de lösa i det omnämde jordhvarvet, under hvilket ofta äfven i ymnighet ett rent klart vattn framkommer; när det röjer sig, så uphöres med all vidare gräfning på djup i Grufvan, emedan Indianerne icke hafva lärt sig at nyttja Mechaniska häftyg til vatnets uttömmande.

Demant Grufvan vid *Muddemurg* är ej mindre belatt med arbete: men här träffas ej bärg utan et mäktigt jordhvarf, hvarifrån under gräfningen Demanter upletas; samt finnas de där än i lera inpackade inom druse hål och klyfter, än ock ligga de annors lösa i jorden. Denna Grufva är belägen uti en dahl uti skogsbygden; orten har et ganska ofundt vattn och Climat, hvarföre ej eller utan våda arbetet där fortsättes. Demanter som här fås äro til måsta delen dräpeliga, men så fins ibland och de som äro ådrige, sprukna och mindre lystra. Iordmän vid nya Demant Grufvan i *Melville* är äfven som i *Muddemurg*, en rödbrun jordart, hvaruti finnes skjäligen goda Demanter, men dem åtföljer gemeligen dock den olägenhet at de under slipningen finnas skiffrige och gå i skifvor. Både i denna Demant Grufva som och vid *Potlor* fins i jordhvarven til myckenhet inblandade åtskilliga ojämna Demant skiärfvor och små Demanter; de förra nyttjas endast vid andra Demanters slipning. För öfrigit anmärker *Boyle* i sin lilla bok de *Gemmis* at

at Demanter i fast klyft äro klara, i ren sand åfven; men i färgade jordarter finnas de befvärade ån med gul, blekgrön, brun och svartaktig färg.

(a) *Baillous* i memorie di varia erudizione della societa columbaria i Tom. 1 N:o 7.

S. 4

Af hvad ämnen naturen i jordens skjöte tildanar Demanter, och på hvad sätt det skjer, kan i brist af tillräckeliga rön och försök ånnu icke tydeligen utredas. Minerelogerne hafva en lång tid trodt, at de icke voro annat ån en fin hårdad art af Quarts Crystaller, hvilka i heta och varma Climater få en större klarhet och vinna en starkare hårdning ån hos oss i Europen; men af Herr IMPERATI *Historia Nat. Libr. 22. Cap. 19. p. 678.* kan man inhämta, at på de orter i Indien hvarest Naturen nedlagt lager af Demanter, förekomma aldrig Quarts Crystaller, som dock hos oss i Norden ock i andra kalla Climater ej äro så sällsynte. På de orter i Södre världens delar där Quarts Crystaller träffas, finner man af Climates heta och värma, dem dock ej vara af större lyster hårdhet, tyngd eller fasthet ån häruti Norden. Det är altså sannolikast, at Naturen bereder Demanter af ett eget afskilt färskilt ämne, som är ådla stenars Basis eller Moder, lika som Quarts är det för Berg-Crystaller. Den som sedt druser ifrån *Schneckenstein* i *Saxen*, i hvilka Topaser Rubiner och Berg-Crystaller finnas om hvarannan afskutne af olika Figur, färg och hårdhet (a) han finner en sådan tanka ej upgifvas utan skjäl och grund. Om detta färskilda grundämnet til Demanter, består af en noga uplöst kalk eller Gipsjord upblandad med litet kissel doft, såsom detta af några föregifves, det lærer man ej få antaga för afgjort, förån genom konstens handgrep,
man

man af dessa ämnen blifvit i stånd fatt, at till klarhet, tyngd, hårdhet och beständighet i eld frambringa och eftergöra Demanter lika de naturliga. Upmärksamhet, förtjenar ock framledes, om järnjorden utan at färga Demanter, kan vara med då naturen bereder Demanters grundämne. Af det som i föregående §. 3 om Demant Grufvornes beskaffenhet blifvit anfördt, tyckes järn jorden vara nog allmen i de jordbåddar Demanter finnas. Davila berättar ock, at på flere orter i Indien Demanter förekomma anvuxne *in mineris martialibus quartzosis*. Bristoller Demanter i England finnes allmännast anskutne på *Hematites*, som är en järn malm. At Demanter fördom bestådt af et fluidt ämne, hvilket i enstakade droppar skutit fram utur sin matrix, derom är icke tvifvel: förutan det deras allmenaste Crystalliska figur besannar detta, så bestyrkes och det af flere främmande ting och ämnen, hvilka man finner i dem, eller hvarmed de äro omgifne. Så har man någon gång funnit gedieget Silfver uti Topaser (b), sand korn, in uti Demanter, äfven ock at Demanten uti en Smaragd varit innesluten (c)

(a) Carl Abrah. Gerhards báytråge Zur Chymie und Geschichte des mineral Reichs pag. 91.

(b) Kundman in prompt rerum? natural pag. 66.

(c) Henkel de origine lapidum.

§. 5.

Demanters allmännaste egenskaper äro följande.

1:o Har denne sten en ljus färg och klarhet som det renaste vatn.

2:o Öfverträffar den andra stenarter uti tyngd i anseende til des solidite eller invärtes täthet.

3:o Är hårdast af alla stenarter; kan därför ock icke slipas utan med sitt eget stendoft,

4:o Til desz inre sammanfättning synes den vara skitrig och bestå af små tät hoppytrade Lameller.

5:o Igenom rifning lemnar Demanten et grådt pulver eller stendoft, hvilket efter upglödning i eld äfven bebåller samma färg (a).

6:o Af de skarpaste mineraliska *acida* uplöses eller angripes icke något af Demanten.

7:o I eld förlorar den icke något hvarken af färg eller mycket af tyngden.

8:o Med tillsats af alcaliska salter smälter den icke i eld; men väl med Borax då i stark hetta den först går til et hvitt opakt glas; men sedan under fortsatt eld, blifver glaset klart och genom skinligt och tillika visar nästan alla de Phœnomener som yppa sig, då gips och kalkspater smältas med Borax (b).

9:o Demanten länge innesluten eller utfatt för stark eld, *volatiliseras* och försvinner aldeles til hela sit gry och ämne.

10:o Efter gnidning visar Demanten en stark electric kraft, och attraherar *Maffix*, samt kan med några handgrepp, äfven låt bringas at röja en *phosphorerande* egenkap.

Äkta rena Demanter angripas icke af mineraliska fyror: men om demanter, än finnas i runda kislar, än ock af et spatakigt skal omgifne (c), eller om med andra dylika främmande ämnen de blifvit inblandade, med dem kan det väl hända at efter omständigheterna de något af mineraliska fyror kunna uplösas. Huruvida Demanten upglödgd och släkt i et *componerat menstruo* af *Mercurio sublimato* och *Butyro Antimonii* kan förstöras och uplösas, til kalk, det förtjänar närmare försök.

At demanterne länge inneslutas i håftig eld, omsider

volatiliferas och försvinna til hela sitt ämne, detta är af nyare tiders rön bestyrkt. Långt för detta är första uptakten här om gjord, ehuru genom senare tiders rön och försök den först blifvit satt i full dag. Under *Job, Gaston af Medicis* regering har för brännspegel Demanten redan blifvit *volatiliserad*. Förra keisaren *Franciscus I* har i *Wien* eftergjordt det i en proberung, hvilket försök af Prins *Carl af Lotringen* sedermera i *Bryssel* är uprepat. Annorstädes i Tyskland som ock uti England hafva dylika försök icke eller blifvit förtummade (e). I Paris hafva *Rouelle Roux D'Arcet* och *Macquer*, så i slutne som öppna kiärl både på Capellen i Proberung, som ock annors gjordt Demanten i eld flyktiga. Men Saphirer och Rubiner hafva ej kunnat *volatiliseras*.

Hvarföre ock Herr *De La Follie* i et bref til Herr *Cadet* anset Demanter bestå af *Phlogiston* som är inveklad af en ganska tät och hård jord. Herr *Morveau* påstår den åter vara et hårdat rent vatn, som aldeles blifvit renat och befriat ifrån dels inflamable del (f). At *volatilisera* Demanten, där til fordras hålft fri lufts åtkomst. Så länge Demanten är omgifven och ligger uti källstybbe kan den ej göras flyktig, samt har Herr *Mitouard* och flere märkt, at intet annat än *phlogiston* kan hindra den ifrån *volatilisation*.

Demanternas phos phorerande egenskap kan så lätt upväckas, at om den endast gnides med et stycke groft klåde, lyser den i mörkt rum. At Demanterna äfven kan blifva *phosphorerande* allenast de någon tid utställas för Solstrålarnas ljus, detta är för detta bevist af *Robert Boyle, Du Fay* och af en *Beccaria* i *Com. Bommon*. Ja, den kan äfven meddelas egenskap at lysa i mörkret, om Demanten

manten endast uppvärmas något i en degel, eller den någon tid hålles i ljudande hett vatn, såsom rön här om redan finnas anförda i Parisiske *Memoires* för år 1707 pag. 1 och 1735 pag. 347.

På Demanters electriciska egenskap och starka attraction i synnerhet til *massich*, grundar sig all dess infattning i guld oc Silver. När brändt och fint stödt Elfenbens doft, upblandas med *massich*, kalla Fransöserne det *Massich noir* Engelsmannen *Foil*, och är detta, det ämnet hvilket Artister kalla tinctur, och hvarmed de så hopfåsta och sammanfoga dubbla Demanter, som och förrätta sjelfva infattningen i Metaller.

-
- (a) J. G. Wallerii systema Mineralogicum Tom 1 pag. 231.
 (b) B. A. Quist Svenska Wetenskaps Academiens handlingar XXIX Val. pag. 55.
 (c) Mr. de Rome Delisle Crystallograhie pag. 141.
 (d) D. Hiem. Ludolfs einleitung in die Chymie pag. 715.
 (e) Schulze experimenta opeignis & speculi caustici Tschirnhausiani cum lapidibus pretiosis instituta.
 (f) Guyton de morveau Digressions Academiques sur quelques Sujets de physique de Chymie de Histoie Nat. pag. 368.
 (g) Rozier observations sur la Physique, Histoie Nat. & sur Les arts, Paris 1772.

§. 6.

På de ställen i Indien där Demanter fins til någon myckenhet hopfamlas och åtskiljas de ifrån grus och andra jordarter, förmedelst vaskvårk och slamning.

Til den änden inrättas en Cistern vid pass två fot djup och sex bred, på hvilka två tum ifrån botn gjöres et hål med tapp före: därpå fylles Cistern med rent vatn, och deruti faller och smålar man sönder den jord, som

ifrån Demant Grufvorne blifvit uptagen, och hvilken misstänkas hysa Demanter. Derhos röres jorden och vatnet flera gånger om med tråspador, hvarefter det någon tid lämnas at stå stilla, til des det största och gröfsta sedimentet i vatnet fatt sig åt botn, då taphålet öppnas, at det jordblandade vatnet kan få afrinna i en därunder inrättad liten grop eller *reservoir*; härpå torkas det i cistern qvarblefna jordgrufet i Solen, och undersökes samt granskas i noga, huru mycket Demanter där kan finnas. Ifrån *reservoir*en afhålles sedan i säkta mak vatnet, samt upletas ur des sediment eller fina jordslam, ärven de måsta Demanter, som med det jordaktiga vatnet dit kunnat nedfalla. Alla menniskor och arbetare som nyttejas vid Demant Grufvor, och i synnerhet de som lyslösättas vid vaskvärken, måste gå nakna, på det de ej må hafva tillfälle at understicka och gjömma bort de största Demanter, hvilka tilhöra landets Öfverhet. J *Golconda* tillåtes landets undersätare åga Demanter, som ej våga en full *Pagod*, det är nitton karat, men alla af större vigt tilhöra Konungen och kronan.

Demanter som igenom vaskning erhållas, röja sig med sit glittrande utseende: men så finnes de ock ofta, i synnerhet vid *Melville* med en så stark jordskorpa omgifne, at de icke röja sin halt förän de gnidas emot andra hårda stenar. J allmenhet äro Demanterna hvita och klara: men vid grufvorna fins ock ofta sådane som äro gula, bruna, blåaktiga, svarta och blekgröna. Herr *Westfeld* påstår den sistnämde färgen mycket ovanligt träffas hos Demanter, och nämner såsom et rart vedermåle deraf, om en blekgrön Demant som funnits i Profel. *Byttners* stensamling (a) men efter Herr *Marshall*s anmärkning om Demant Grufvor i *Rabulconda* hvarest finnes

för

förträffeligen klara Demanter, så skäl därofta äfvenföre komma sådane som hafva en blekgrön förg. J allmenhet så är Demanternas. Chrystaliska figur ottfidig och spetsad, hvaraf så kallade *Brillanter* upkomma, eller ock gifves det platta Demanter hvilka icke sluta sig i någon spets, utan äro de öfverst platta och lika som askurna, af hvilka Jouvelerare förfärdiga *Rosenstenar* och andra små figurer. Än gifvas det ock *Adamantes Tessulati* hvilka äro hopfatte likafom af flere skimrande tårningar.

Rundade Demanter som af några mineraloger uptages för *Brontia Adamantis Æmula*, desse äro af en, mer eller mindre rund figur, och tyckes upkommit antingen såsom enstakade droppar, då Demant ämnet ännu varit *fluid* eller och torde under jordklotes almenna förstöring, eller af annan händelse, i något jord och vatn squalp de förlorat kanterne af sin Crystaliska gestalt. At anse hos Demanter och ådla stenar, såsom något väsenteligt, denne förenämde determinerade figuren, då de finnas Chrystalicerade, därtill gifva rön och anmärkningar icke tilräckelig anledning, ehuru sådant af en del Naturkunniga vil påstås. Så äro Demanterna icke alltid af ottfidig alun figur utan gifves ock de som bestå af trekantiga Crystaller (b). *Malackiske* Demanter hafva gemenligen en Romboidalisk figur, äfven som det finnes Demanter med fjorton sidige Crystaller (c). Rubiner bilda sig väl måst som Demanter af ottfidig spetsad gestalt; men så finnes och sådane som, äro fyrkantige och tårnlige. En del Topaser skjuta an åni Rhomber, som demåsta *Schneckenbergiske*, än finnas de ock ottfidige Prismaticke eller af annan figur. Smaragder gifvas både med sexsidige, ottfidige, tålsidige och fyrsidige prismaticke Chrystaller. (e)

(a) *Westfelds* mineralogiske *Abhandlungen* pag. 70.

(b) *Robert Boyle de Gemmis* pag. 4.

- (c) *Mons. Davila Catalogue systématique raisonnée des curiosités de La nature & de Lart pag. 14.*
 (d) *Baillou Libr cit pag. 382.*
 (e) *Fried Aug. Cartheuser mineralogiske abhandlungen pag. 100.*

§. 7.

Förutan det naturen således i mångfaldig Crystallisk gestalt frambringa ädla stenar, så ökar konsten ån mångfaldigt mera deras värde igenom en ordentelig slipning. Om Demanters slipning är tillförene anmärkt, at den ej kan skje med annat ån dels egit stendoft eller Demant sand, som fås af små tunna skiärfviga och oklara Demanter, hvilken med litet Bomolja under slipningen upblandas. (a) *Taffel-Stenar* kallas då de Demanter, hvilka finnas slipade platta både ofvan och undan til. *Rosen-Stenar* heta de när nedre delen af Demanten är platt; men den öfre spetsad med mångfaldiga kanter eller facetter. Till *Brillanters* fullkomlighet hörer det, om deras diameter i högden och bredden finnas lika; hvaraf lätt är at finna, at af hvar och en rå Demant ej kan slipas Brillanter, hållt hvarje Demant under slipning til Brillant åfven förlorar måst hälften af sin tyngd; men vål duga de til *Rosen-Stenar* och ån allmännare til *Taffel-Stenar*. I anseende til den svårighet och dyrhet som möter at kunna träffa Demanter som duga til *Brillanter* hafva *Jouvelerare* funnit på den utvåg, at gjöra dem af *Dubletter*, eller två *Rosen-Stenar* som igenom *Mastich*, med flata sidorna af Brillantens diameter transversålis hopfästes. I anseende til nytta och bruk kunna desse gjöra samma gagn som helstuckade Brillanter: men efter som flård ofta dåruti skjer, at nedre stycket af Brillanten hvilken ligger i infattningen, består endast af en glasflus eller Bömisk Crystall, så fordras vid värdering af Brillanter som bestå af *Dubletter* en

en noga granskning, at utreda denna omständighet. På några utrikes orter är den författning, at alla Brillanter af dubbla stenar antingen utmärkes straxt med bokstafven D. eller ock at de infattas *a Four*, då nedra ändan af infattningen är öppen, så at med en god Engelsk fil kan försökas, om det understa stycket af Brillanten är lika äkta som det öfversta. Af Artister kallas annors den del af Demanten, som är i dager öfver infattningen *Pavillon*, men nedre delen *culasse*. De reglor som vid Demanters slipning äro at i akttaga har en Engelsman *David Jefferies* bäst utredt och förklarad (*b*). I *Holland* skjärs och slipas nu de bästa Taffel och Rosen-Stenar: men med Brillanters skjärning öfverträffar uti laggranhet ingen *Engelsmän*.

Förutan det vid Demanters värdering hafves afseende på deras storlek, klarhet och rena ljus, samt ordentliga slipning, så anses hufvudsakeligen deras värde förhålla sig såsom quadraten af deras tyngd (*c*). *Tavernier* råknade på det lättet, at han quadrerade vigten af sten, och productum multiplicerades med priset af 1 karat eller priset af 1 gran, alt efter som man brukade antingen karat eller gran at quadrera och väga. Til exempel en Brillant om 6 gran värderas til 360 Riksd. ty 6 gånger 6 gör 36. när nu 36 multipliceras med priset af 1 gran, som är 10. Riksd, blifver 10 gånger 36 360. En Brillant af 3 karat kostar 1080 Riksd., ty 3 gånger 3 är 9, och 9 multiplicerad med 120 som är priset af 1 kar. blir 1080. Efter *Hamburger Taxa* reduceras hela stenens vikt til halfva gran; talet som deraf kommer multipliceras i sig sjelft, productum är stens värde. Til exempel: en sten om 2 kar. vikt gör 16 halfva gran, hvilket tal i sig multiplicerad, gör

gjör 256 Riksd. för en stens värde af 2 karat vigt; och så vidare.

Taffel stenar äro desutom af minsta värde; *Rosenstenar* kosta gemenligen dubbelt mod dem, och *Brillanter* räknas til en femte del högre än *Rosenstenar*. *Americanska Demant handel* är i *Spaniorernes* och *Portugisernes* händer, och äfven så til måsta delen den *Indiske* (a) När i *Holland* och *England* *Ostindiske Skeppen* hemkommit, så utgifves äfven där taxor och underrättelser om ankomne *Demanter* och deras pris. Den största *Demant* man vet af, skal finnas hos stora *Mogul* och våga 279 $\frac{1}{16}$ karat, samt skattas til sex miljoner gyllens värde.

I *Franska kronan* är en *Demant* som väger 547 gran och skall kostat 1500,000 *Lifvers*. *Konungen* i *Portugal* skal åga en *Demant* som väger 215 karat och *Storhertigen* af *Florentz* en annan af 129 $\frac{1}{2}$ karatz vigt.

- (a) *Joh. Samuel Hallens* värkstädte der heutigen kunste pag. 134 135
Hvarest *Demant slipningen* omständeligen beskrifves.
- (b) *David Jefferies* Treatise on Diamonds and Pearles.
- (c) *Jefferies* Libr eitat pag. 26.
- (d) *BOUGAIN WILLE* i *Voyage autour du monde*, pag. 16. Anmärker, at *Rättigheten* at upsjöka *Demanter* i *Brasilien* ehuru de största alltid tilhöra *kronen*, tilbringar *Konungen* i *Portugall* ärligen 240,000 *Paisbre*. För hvar dag betatar hvar person 1 *Paisbre* til *kronan*, som syflosättes härmed, den må finna *Demanter* eller intet.

§. 8.

Falska Demanter gjøres allmenast på trenne sätt, dels af

af Topafer, orientaliske saphirer, och amethyster, af hvilka färgen utbrännes, då de likna Demanter i hårdhet, och äfven til det måsta hafva samma klarhet; än väljes och hårtill bergcrystaller hvilka genom slipning bildas dels som Rosenstenar eller ock som Brillanter. Största och almännaste flården skjer genom de så kallade *straffer*, hvilka en och annan artist och Chemist är i stånd at göra, och som efter slipning i anseende til ljus, klarhet, tyngd och hårdhet svårligen kunna skiljas ifrån äkta Demanter. I början af detta Seculo voro derföre slike artificiele Demanter, i *Venedig* vid anseeligt straff förbudne at säljas. Den som vet huru igenom en afpassad tilfatts af *lapis pyrmison*, glas flussers tyngd efter behag kan ökas, och huru mycket det kommer an, på en noga fortfat *alcoholisation*, och ämnens rätta blandning til desse flusser, om de skola få behörig solidite och klarhet, finner lätt, at efter hand som kundskapen om artificiele Demanter blifver almännare, i samma måhn förfalla äfven de äkta ur bruk och värde, utan at man behöfver tro, det Jesuiternas uptäckta Demant grufvor i *Paraguais* med tiden äfven torde förordfaka det samma. Utan försök i eld § 5. N:o 7 N:o 8. N:o 9 så gifves intet annat såkert prof, än hårdheten, och at äkta Demanter genom rifning lämna et grått pulfver: men glasflusser et hvit glasakrigt stendoft, hvarigenom de kunna skiljas ifrån råt vålgjorda artificiele Demanter; ty attraction til *mastic*, electriska egenkapen, färgens och klarhetens bestånd i mineraliska syror; ja til och med sjelva tyngden intråffar äfven med vålgjorda glasflusser. En skälig försiktighet tyckes altså fordra at intet lägga så mycket penningar i ägendom af desse, och än mindre af andra ädla stenar, hållt utom rariteten, de åga föga värde, och hvilken äfven altom konsten stiger med de

artificielas tilredning, efter hand förvinner; den som af lyckans förråd penningar åger, han använde dem håldre til borgeliga nåringars upkomst vid slögder, handel, bergverk och jordbruk. Vil man ock skatter innom skrin och lås gömma; man samle då guld och silfver.

De äga i alla tider et mera fysiskt värde än några små glittrande stenbitar.

G. A. Å.

